

חדוה אייל • רלה מזלי

הمرוץ לחייבש בנסק, ובראיות הציבור בישראל

סרטון שהופץ לאחרונה בראשות נראת השר לביטחון פנים, איתמר בן גביר, קורא בהתרגשות לצד ארגזים עמוסי נשק: "כל מי שזכה, תגשו בקשה לרישיון נשק ותחממו. נשק מציל חיים". הצהרה זו התייחסה לתקנות החדשות לצאותו לרישיון נשק פרטוי (2023)¹, שהקלו בדרישות, ובכך הרחיבו משמעותית את מעגל הזכאים להחזיק בו. מאז פרסומן הוגשו מעל 265,000 בקשות חדשות לרישיון נשק פרטוי. עד אז היה מספר נושאי הנשק הפרטוי ברישוי כ-160,000, והמתוודה המוצהרת של המשרד לביטחון פנים היא הרחבת המעגל זהה בעוד כ-400,000 נושא נשק נוספים.² כך, מספר נושאי הנשק הפרטוי עלול לגدوל פי 3.5 בתקופה קצרה מאוד.

הימצאות כל נשק פרטויים למרחב הציבורי בזמן מלחמה יכולה להתකבל כמענה ליום הממשי על החיים. בהעדר שיח ציבורי ומידע על הסיכון החברתיים והבריאותיים בטוחה הקצר והארוך, לא נתפס החימוש האזרחי כסיכון לאומי וחברתי. לשיטתו של בן גביר, הפטת נשק אף עשויה לסייע במאיצ' המלחמות. יתרה מזאת, עיתות מלחמה, כמו זו הנוכחית, הן קר פורה למימוש רעיונות שלא היו מקובלים曩ם אחרים.

כדי להבין את המשמעות של התהליך המואץ לחייבש אזרחי המוני מאז ה-7 באוקטובר ואת השלכותיו, נסקור את מסלולי החימוש: מלבד מסלול הרישויונות החדשות לנשק פרטוי,

¹ תקנות כלי הירייה (תנאי סף ותבוחינים לקבלת רישיון פרטוי לכלי ירייה והוראות נוספות), תשפ"ד-2023.

https://www.nevo.co.il/law_html/law00/219582.htm

<https://twitter.com/itamarbengvir/status/1713652635973144877>

ב

מתקיים במקביל גם מסלול ארגוני, שבאמצעותו מונפקים רישיונות אזרחים ארגוניים – לחברות כלכליות, לחברות אבטחה, לעסקים, ליישובים ועוד. המסלול הנוסף מקיף נشك ארוך (רובים), המחולק למתנדבים במאות כיתות כוננות שהוקמו מאז ה-7 באוקטובר, נגד תעודת לוחם והצהרת בריאות. נشك זה נותר בידי המתנדבים ומואחסן בתיהם. רובים נמסרים גם למתנדבים בקבוצות המשמר השכונתי, אולם רק לשך המשמר. כמו כן, מאז פרוץ המלחמה, עשרות אלפי חיילים מילואים הניתנים לחופשה עם נשקם. התוצאה היא כמות עצומה של נشك שונים למרחב הציבורי והאישי.

הפצת הנشك המסייעת בקרב אזרחים (יהודיים) בישראל, והקמת מגוון כיתות כוננות בערים הן שלב הנוכחי בתחום ארוך שנים של הפרטת ביטחונם של האזרחים תוך נסיגת המדינה מהאחריותה לכך (שדמי, 2012). נרמול נוכחות הנشك בחברה היהודית מתרכש בכך, בעודם הזנחה הטיפול בהתחמשות הפלילית בחברה הערבית ([מבחן המדינה](#), 2014), שהשלכותיה הדרמטיות הן מספר חסר תקדים של נפגעים ונרצחים (בטשון, 2023). כך, הקריאה הסלוגנית "נشك מציל חיים", המתחזה למדייניות ביטחונית, מתעלמת בזעדיין מההשלכות החברתיות ומן הסיכונים לבリアות הציבור שצפויים לוות הפצת מסיבת של נשק. יריה למרחב הציבורי והאישי.

מורוץ החימוש האזרחי הנוכחי מאז ה-7 לאוקטובר, הפך כר פורה לתאונות, למקרי אלימות ולשימוש לרעה בנשק – סכטוק שכנים בגידול העמק הוביל לשליפת נשק ולירי;³ פלסטיני אזרח ישראל שצעד לתומו בשוק הכרמל בתל אביב "טופל" כחשוד תחת איום של נשק;⁴ מספר פציעות מפליות כדורים אירעו בבתים וכן בבית ספר במרכז הארץ; צער נחרג בبيתו מפליטת כדור מנש��ו הפרט;⁵ כל זאת בתוך שבועות ספורים בלבד מתחילת מלחמת אוקטובר.

נושא החימוש האזרחי והשלכותיו החברתיות והבריאותיות כמעט ולא נחקרו בישראל, אך ניתן ללמוד על כך משורה ארוכה של מחקרים אפידמיולוגיים שנערכו בעולם. בשנת 2016

https://twitter.com/kann_news/status/1731001947153481763 3

https://twitter.com/bar_shemur/status/1722767185108509033?t=8CnGp3jNY0xW0bLaQpmU 4

YA

https://twitter.com/Bar_ShemUr/status/1731297384427086327 <https://www.kore.co.il/viewArticle/147473> 5

<https://mahalooz.co.il/archives/53455> 6

הגדרה הסתדרות הרפואית האמריקאית את האלימות מנשך בארץות הברית כمبرיך בבריאות הציבור.⁷ איגוד רופאי בריאות הציבור האמריקאי ראה בכך מיפה (Degutis & Spivak, 2021) שסמידיה משתקפים בין היתר בעובדה כי בשנת 2019 עמד מספר ההרוגים מנשך פרטיאי בארץות הברית על יותר מ-40 אלף, 60% מהם היו בהתאבדות.⁸ למעשה, פגיעות מנשך הן היום הסיבה המובילה למותה בקרב אמריקאים (Gurrey et al., 2021).

סיכום דומים ניכרים גם במקומות אחרים בעולם. התאבדות בכל רוחה היא פגעה בריאותית מוביילה, שתופסת כ-70% מקרי המוות מנשך במדינות המוגדרות מפותחות (Rawson, 2002). במדינות שיש בהן נשק פרטיאי בתפוצה רחבה זהה גידול במספר מקרי הרצח, ההתאבדות, התאונות והאלימות הביתה.

נגישות לנשך מיימנת על קבוצות חברתיות שונות באופןיים ייחודיים. לדוגמה, נשים באשר הן מהוות קבוצה שאיליה מכוננת אלימות. נמצא שהימצאות נשך בבית ובמשפחה מגבירת את הסיכון הישיר לרצח של בנות-זוג ובנות משפחה. ילדים ומתבגרים חווים לפגיעות מיוחדות, וכיום נשך הוא הגורם מס' אחד למיתה של ילדים ומתבגרים בארץות הברית. בקרב קבוצה זו, החשיפה לאלימות מנשך מלאה בפגיעה פסיכולוגיות והתפתחותיות שהשפעותיה ניכרות גם בטוחה האורן – בהתפתחות התעסוקתית והלימודית (Grossman, 2018). בישראל חלק מהמקרים לא זכרים לדיווח תקשורת מלא, אך קיימות עדויות לפחות לפגיעה בקרב ילדים מנשך פרטיאי בתים.

השפעות הרטניות של נשך על בריאות הציבור נוגעות גם לשורדי האלים החמושה, שנוטרים עם מוגבלות ועם פגיעות נפשיות. מעבר לנפגעים הישירים נזוקים גם בני ובנות משפחה, שכנים ועובדיו אורחה. אלה עלולים להיפגע כלכלית או חוש מתח, חרדה ודיכאון, המשפיעים על בריאותם (Rawson, 2002). נשך חם נוטה להגבר את היקף ההרס של פעולות אלימות. הימצאותו מעיצמה סיכונים בשל המידיות וקלות השימוש בו, ומשום שפציעות מנשך במקרים רבים קטלניות יותר (Pinto, 2008).

<https://www.ama-assn.org/press-center/press-releases/ama-calls-gun-violence-public-health-crisis>

7

<https://www.bradyunited.org/press-releases/gun-national-suicide-prevention-month>

8

הגברת זמינות הנשך עלולה להגביר את שיעור התאבדות אוכלוסייה. כך קבעה המועצה למניעת אובדן במשרד הבריאות (2023). מחקרים בנושא בארץות הברית, עולה שהסיכון להתאבדות גדול משמעותית בתים שיש בהם נשך, ללא קשר למצב נפשי, סוציאו-כלכלי, או כל משתנה אחר. מעודות שהגיעה לפרויקט "האקדח על שולחן המתבחח" ידוע על מקרה שבו מתבגר ממרכז הארץ, בן 15, התאבד באמצעות כלי נשך של אביו.

אנשים עם מוגבלות וمتמודדי נפש הם אוכלוסייה נוספת שתפקחת נשך נרחבת מציבה לה איום בריאותי ייחודי. בין השנים 2019–2023 נורו למאות תשעה מתמודדי נפש ואנשים על הספקטרום האוטיסטי (מזל', 2023), ונושאים מקובча זו נפצעו. כולל נורו למרחב הציבורי בידי כוחות הביטחון ובניגוד לחוק. שלושה מבין תשעת הרוגים היו פלסטינים ושישה יהודים. המשותף להם הוא סימונים כמו שכשווים לאוכלוסיית ה"חריגים", לצד היותם בני קבוצות מזקירות (מזחים, פלסטינים ועוד). העובדה כי מיתות אלו בוצעו בידי כוחות ביטחון מעידה גם על נורמות מקובלות פגומות ועל התנהלות פרועה של כוחות חמושים.

החברה החרדית במדינה נתונה אף היא לאירועים ייחודיים היום. רוב רובם של הגברים החדרים שהתחמשו מאז י'ג באוקטובר נעדרים ניסיון כלשהו בכליה רייה. נשים חרדיות מתהיעות על סכנת המוות ועל עליית הסיכון לתאונות עקב ריבוי הנשך בקרבתם, המצוי בידיהם נעדרות הכשרה ממשית ולא תנאי אחסון הולמים.

המרחב הציבורי והביטחוני החברתי חשובים אף הם לאלים כתוצאה מהנגישות הגוברת לנשך פרטני. מאז פרוץ המלחמה מצטברות עדויות על מקרים שבהם נחשפו מפגינים לאירועים מנשך במהלך הפגנות. במקרה אחר נשלו הודיעות טקסט עם מסר מאיים ממי שבידיהם נשך. עדויות מצטברות גם על מקרי ירי בשוגג באוטובוס ציבורי וגרימת פגיעות בקרב נסעים.⁹

אחד האיום על בריאות הציבור שלאណון עדין בהרבה נוגע לזמןותו של נשך למרחבים רפואיים. מקרי האלים כלפי צוותים רפואיים הפכו תופעה יומיומית במוסדות רפואיים. רופאים ורופאות מעדים על החשש שנוכחות כלי ירייה בסביבה זו עלולה להסלים את המתה, להרבות מקרי אלימות, לפגוע ביכולתם להעניק טיפול, ואף לחזור אותם לסכנת

מוות. ברמה המיידית יש בהשלכות קשות אלה כדי לערער את יחסיו האמון החיוניים בין מטופלים למטופלים, המהווים מרכיב בלתי-נפרד מהתהליכי החלמה.

יתרה מזו, התקנות לחימוש בשוק רפואי הציבו את רופאי המשפחה, גברים ונשים כאחד, ואת המערכת הרפואית כשומריו סף בתחילת הרישוי, אך הרופאים ומערכת הבריאות נעדרים לחולוטין כלים הולמים לבדיקת מסוכנותו של מבקש הרישוי. התנינית הרישוי המבוクש באישור הרופא והמערכת (התניניה שערכה מوطל בספק מלכתחילה) מוסיפה עוד נדבך למתח בין מטופלים, ומעלה בתוך כך גם שאלות אתיות על מעורבות רפואית בחימוש האוכלוסייה אל מול האחריות לבリアות הציבור.¹⁰

הטבח ב-7 באוקטובר הגביר את תחושות האיום, ההפקלה וחוסר המוגנות הציבור. הכוחות שקידמו את הגברת החימוש האישני עוד לפני הטבח מנצלים תחושות אלה להפצה המונית של כלי ירייה. המתה, רגשי הזעם, הנקם והחשדנות, רוחחים עדין הציבור לצד חוויות של טראומה ואבל. אולם חימוש אישני אכן צריך ואני יכול לספק את ההגנה והבטיחון החסרים. זהו "פטרון" שעתיד, במידה רבה של ודאות, להחמיר את הבעיה ולהציג איוםים מוגברים לבリアות הציבור.

רשימת המקורות

בטשון, שירין (2023). כלים לאמצום תפוצת כלי ירייה במרחב העירוני והמקומי, מיפוי ראשוני. פרויקט אקדמי על שולחן המטבח. אשה לאשה, מרכז פמיניסטי חיפה.

המועצה הלאומית למניעת אובדן (2023). זמינות כל נשק חם והשפעתה על הסיכון האובדן. משרד הבריאות.

מזרלי, רלה (2023). האקדח עדין על השולחן. [אתר RL'A](#)

מזרלי, רלה, סמדר בן נתן, ניב חכלילי, גלית לובצקי (2017). לא נצורך: נשק קל במרחב האזרחי כמו כלים וכמה פיקוח? פרויקט האקדמי על שולחן המטבח.

שדמי, אראללה (2012). **ארץ מאובטחת: משטרת, שיטור והפוליטיקה של הביטחון האישני.** תל אביב: הקיבוץ המאוחד.

10 נייר עמדה, מדיקליזציה של החימוש, אתר RL'A. <https://www.phr.org.il/the-medicalization-of-civilian-armament/>

Degutis, Linda C. & Spivak, Howard R. (eds.). (2021). Gun violence prevention: A public health approach. American Public Health Association.

Grossman, David C. (2018). Reducing youth firearm suicide risk: Evidence for opportunities. *Pediatrics* 141(3).

Gurrey, Sixstin, Hasannah McCauley, Melanie Benson, Pavithra Prabhu, Mary D. Fan, Prederick P. Rivara, ... & Ali Rowhani-Rahbar (2021). Firearm-related research articles in health sciences by funding status and type: A scoping review. *Preventive medicine reports* 24, 101–604.

Pinto, Andrew D. (2008). Engaging health professionals in advocacy against gun violence. *Medicine, Conflict and Survival* 24(4), 285–295.

Rawson, Brian (2002). Aiming for prevention: medical and public health approaches to small arms, gun violence, and injury. *Croatian medical journal* 43(4), 379–385.

ד"ר חדוה אייל, מרצה באוניברסיטת חיפה ובמכללה האקדמית תל-חי. חברה בקואליצית "האקדח על שולחן המטבח", הפעלת בתוך ארגון אשה לאשה - מרכז פמיניסטי חיפה.
דוא"ל: ehedva@gmail.com

ROLA MIZALI, סופרת, חוקרת עצמאית, מייסדת-שותפה ורכות קואליצית "האקדח על שולחן המטבח", הפעלת בתוך ארגון אשה לאשה - מרכז פמיניסטי חיפה.

דוא"ל: rel@inter.net.il
כתובת האתר: <http://www.relamazali.net>